

De manumissiën der slaven in de Sint-Adriaansabdij te Geraardsbergen

door Jean Marquebreuck

Recente studie over de Geraardsbergse St. Adriaansabdij (*900 jaar St. Adriaansabdij Geraardsbergen* door G. Van Bockstaele i.s.m. F. De Chou, M. Muylaert, R. Muylaert, M. Pieteraerens en A. Schrever in 1981 en *De Sint-Adriaansabdij te Geraardsbergen door G. Van Bockstaele* in 1996) haalt maar heel even aan dat ook in onze streek tot in de XVe eeuw slaven de vrijheid kregen.

In *Rond den Heerd*, "een leer- en leesblad voor alle lieden" nr. 18 van 26 maart 1882 pleegt ene L. B. de l'A. (initialen van Louis Bert de l'Arbre) daarover een bijdrage die ik de lezer van De Heemschutter niet wil onthouden.

Eerst het volgende als inleiding.

In het boek Leviticus lezen we dat tijdens een jubileumjaar, dat om de vijftig jaar plaatshad, slaven vrijgelaten werden, schulden kwijtgescholden en eigendommen teruggeven aan de vroegere eigenaars.

De mogelijkheid om een slaaf vrij te laten komt ook aan bod in het Romeinse recht. Hier kende men de formele regelingen die het de eigenaar van de slaaf mogelijk maakten de *servus* uit de macht, de *manus*, van de *patronus* te ontslaan, heen te zenden, *mittere*. Deze manumissio was een formele handeling waarop de vrijgelatene zich moest kunnen beroepen, wilde hij zijn vrijheid tegenover eenieder kunnen waarmaken. In het Corpus Juris Civilis van de Romeinse keizer Justinianus (527-565 na Christus) zijn de regels met betrekking tot slaven, hun vrijlating en de gevolgen daarvan te vinden.

Een slaaf vrijlaten gebeurde niet altijd met de meest vrome of eerbare bedoelingen. Uiteraard schonken de almachtige meesters soms die vrijheid, denkend aan hun eigen zielezaligheid. Meestal echter was het de bedoeling dat de nieuwe vrijen zich gingen vestigen in een nieuw gestichte gemeenschap of stad om er een economische meerwaarde aan te geven. Van oudere of zieke slaven wenste men zich soms te bevrijden om ze op die manier geen voedsel en onderdak meer te moeten verschaffen.

Nu de tekst van de hand van de vader van de Geraardsbergse neogotiek...

In een handschrift van een monnik uit de Geraardsbergse Sint-Adriaansabdij dat de titel meekreeg

Oprechte en waere beschrijvinghe van de Abdeije van Sint Adrianus, beste deel en versiersel der stadt ende lande van Gheeraerdsberghen, in 't graefschap Aelst, ende provintien van Vlaendren, tot en met den jaere 1695 staat een beschrijving van de plechtigheid die sedert de 13e eeuw (1227) de manumissien of invrijheidsstelling der slaven luister geeft.

De oorspronkelijke tekst luidt als volgt :

"....Wat raect zulke manumissien ofte vryheden, men moet aenmercken, dat voor desen de ghewoonte was ghebruykt, dat als 'd Heeren vryheyt gaven aen hunne slaeven in eenighe kercken ende ter eere eenighe heylighen, deselve slaeven belasten met kleyne jaerlycke rente ten profyte van deselve kercke, of ter eere van de heylighe die indeselve kercken gheviert werden.

De ceremonien van te gheven vryheyt van de slaeven als voorzeid, geschiedde op dese maniere : eenen priester hebbende den stole om den hals, knielde op den trap van den autaert met den Heere. De slaeven quamen aen den autaert, ende den priester leyde op hun hooft de twee enden van den stole, ende den Heere riept uyt

den vrydom due hy hun gaf met sulcke of sulcke lasten 's jaers, maeckende hun also vry ende liber.

Naer dese ceremonie gaf men hun patentebrieven daervan, met cacheten van de kercke ende van den Heere, tot hunner assurentie, ende voor hunnen naecommers...”.

Geeft dit handschrift geen voorbeeld van de lasten welke aan de vrijgemaakte slaven opgelegd werden zal men ons vragen? Ja; zo lezen wij :

1. “... In ‘t welke jaer (1227), Theodoricus, den tweede van dien naeme, abt is gheworden van St. Adrianus abdeye, die vier jaeren gheregheert hebbende is ghestorven in ‘t jaer 1231. Onder desen Heer Theodoricus, heeft Waltherus, Heere van Santberghen, syne knechten ende maerten, als dan slaeven, aen den H. Adrianus opgeoffert ende vrydom ghegheven met den last van jaerlycks te betaelen aen de abdeye eene rente van 2 deniers, in hun huwelyck zes deniers, en in hunne doot den hooststoel ofte beste meubel....”
2. “... Volgende naer hen Gerardus III, 15e abt in wiens tijde Alidis van Boelaere ghefondeert heeft ten profyte van dese abdeye acht pond vlaemsch erfelyck voor de siele van Antonius de Bravice, ten jaere 1234, ende heeft den vrydom ghegheven aen hare knechten ende maerten, met desen last van alle jaeren te betaelen een rente van 2 deniers, en voor de vryheyd om te moghen trauwen zes deniers...”
3. “...Onder voorsegden abt Gerardus III heeft den heere van Everbecke den selvden vrydom verleent aen syne maerten ende knechten met den voornoemden last...”
4. “... Onder Tomas, XX abt van Sint Adriaan, ten jaere 1283, heeft Raso van Liedekercke, Heere van Boelaere, en syne gheselde Alidis van Boelaere syne slaeven vrydom ghegheven met den selvden last hierboven bescreven...”
5. “...In ‘t jaer 1302, onder Henricus, XXI abt van St. Adriaens abdeye, uyt de edele familie van Scendelbeke, gaf Sigerus van Liedekercke, Heere van Boelaere, vryheyd aen syne maerten ende knechten aen deselvde conditien van Alidis van Boelaere...”
6. “...In ‘t jaer 1335 onder Guillelmus Pape, XXIII abt, gheeft Gerardus van Paericke ofte Parence insghelycks de vryheyd aen syne slaeven...”
7. “...In 1354 onder Guillelmus, XXIV abt, uyt de edele familie ghezeght van Ste Goorix, Louys edele ridder, ende Heere van Santkberghe, ghaf de vryheit aan syne slaeven binnen de kercke van St. Adriaen en ten haere voordeele...”

L.B. de l'A sluit af met enige merkwaardige bedenkingen die best in het kader van de tijd moeten geplaatst worden maar toch aantonen dat van enige toegeeflijkheid t.o.v. andersdenkenden (in dit geval niet-katholieken) geen sprake kon zijn. Bedoelde tekst is letterlijk overgenomen om de toon ervan zo realistisch mogelijk te laten overkomen. Je zal hem wellicht meer dan een keer moeten lezen voor je de boodschap die hij meegeeft begrijpt.

Welk een groot verschil tusschen de manumissien der slaven onder de christenen en de manumissie der Heidenen!

Te Rome gebeurt de plechtigheid der manumissien niet gelijk hierboven in den tempel, voor het altaar, maar, in de hoofdstad voor den rechterstoel van den Pretor, en in de provincien voor den Gubernator.

De priester der christenen is daar vervangen door een vrije burger, liberatis assertor; de priesterstole door het stokje, vindicta, dat hij, gelijk de priester de stole, op het hoofd van den slave legt; de gebeden zijn vervangen door het omdraaien van den slave en door de kaakslag hem toegebracht. De jaarlijksche rente voor de vrijstelling onder christenen, door den eerbied bij het heidendom : reverentia,

honor, en de onderdanigheid obsequium wegens den ouden meester, ja zelfs het voedsel, alimenta, bijaldien deze in armoede zoude gevallen zijn. Eindelijk in plaats van den Heere, is het de libertatis assertor die de formule van invrijheidsstelling uitspreekt.

Zoodat, zoo ziet men, overal het wereldlijke gezag de geestelijke overheid vervangt. (!!!)

Deze vervanginge is geenszins wonder. Beide beschavingen leggen door die eigenaardige plechtigheden klaar ten toon, en hunnen oorsprong en hunne strekkingen.

Rome teenemaal onder de volksregeeringe en de heidensche vrijgeestigheid der grooten gebukt, zet den Olympus, waaraan zij niet gelooft van kant, en neemt de burgerlijke macht, haren eenigen God, tot opperpriester en rechtpleger. De middeleeuwen tegenover, en bovenal die groote 13e eeuw, tijd van sterke geloove, van praal en macht voor de heilige Kerke, neemt den godsdienst tot oorsprong, tot rede en medehelper van gansch zijne handelswijze.

Ja, tegenstrijdig ook aan onze XIX eeuw, eeuw van wraakzuchtige godstienstvervolging en domme staatsvrijdenkerij, droeg de middeleeuwsche samenleving vooraf den stempel der maatschappelijke regering Christi over de wereld : de eerbied voor den godsdienst en zijn gezalfden was toen in aller harten geprint, de burgerlijke wetten namen voor grondregel de geestelijke; in een woord zoo het alleen redelijk is, het was Gods heiligen wille die bovenal en overal den scepter droeg, terwijl de wederzijdsche vriendschap en behulpzaamheid der burgerlijke en kerkelijke macht in alles gepaard ging.

En nu "de clou"...

Edel voorbeeld, eenige reddingsplanke der christene volkeren op de ontstuimige zee der diepgeschokte XIXe eeuw!

En nogtans, helaas! Dit edel voorbeeld vindt heden niet eenen navolger onder de Europeaansche mogendheden!

Zinnelooze verwaarloozing die de hedendaagsche samenleving noodlottig moet werpen in de klauwen en op den gloeienden brandstapel der socialistische omwenteling, die heden reeds onder den naam van Nihilism tot de verovering van de westerwereld vooruyt stapt!

Tot daar de tekst uit 1882.

In de eerder vermelde publicatie uit 1981 vinden we in het 3de hoofdstuk met als titel *Krachtlijnen van de Geschiedenis der Sint Adriaansabdij (11^e eeuw - 1796)* de namen van de abten die de abdij in deze periode bestuurden en een korte beschrijving van enkele merkwaardige feiten uit hun beleidsperiode.

De namen van de abten in de bijdrage van L.B. de l'A. komen praktisch overeen met die van het boek. De auteurs van het boek omschrijven de vrijlating van slaven als "schenkingen" aan de abdij terwijl L.B. wel degelijk de vrijlating aanhaalt met de eraan gekoppelde lasten.

Jean Marquebreuck